

MITUL, UN INVARIANT TRANSMEDIAL. STUDIU DE CAZ

Myth, a Transmedial Invariant. Case Study

In previous papers, I proposed, defined, and illustrated with some examples the concept of transmedial invariant. Under this concept, I subsume those constants of discourse and imaginary that manifest themselves in various arts and artistic languages or, more generally, in different communication media. Essentially, I consider two types of transmedial invariants: discursive (pertaining to the discourse structure) and thematic (content-related). Particularly, myth could be seen as a transmedial invariant. In this paper, I apply the concept of transmedial invariant to the myth of Prometheus across time, cultural spaces and different media.

Key-words: *invariant, transmedia, transmedial invariant, myth, Prometheus*

I. Un concept pentru un corpus multimodal

În unele contribuții anterioare², am propus, definit și ilustrat conceptul de *invariant transmedial* ca instrument de analiză a unui corpus constituit din lucrări provenite din varii discipline artistice și domenii ale creativității. Am subsumat, mai exact, conceptului de invariant transmedial acele constante ale discursului și ale imaginarului care se manifestă în diferite arte și limbaje artistice (prin mijloace specifice fiecăruia în parte), dar care transgresează limitele și deosebirile inevitabile dintre mediile estetice. Așa cum arătam³, identificarea unui invariant transmedial sau *interartistic* implică analiza integrată a unei varietăți de limbaje, coduri și medii artistice.

Am diferențiat, în alte lucrări⁴, două tipuri de invarianți transmediali: discursivi și, respectiv, tematici. Invarianții *discursivi* țin de articularea discursului.

¹ Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău.

² Nicoleta Popa Blanariu, *Metode și abordări în literatura comparată: comparatism și intermedialitate*, București, Matrix Rom, 2022; Nicoleta Popa Blanariu, "CompLit in the Era of CompMedia: Renewing the Concept of Invariant for a New Comparative Approach", in Asun López-Varela Azcárate (ed.), *Literature as an Art Form - Evolving Literary Landscape*, London, IntechOpen, 2025; Popa Blanariu, Nicoleta, "Transmedial Prometheus: from the Greek Myth to Contemporary Interpretations", in *Icono 14. Revista científica de Comunicación y Tecnologías emergentes*, 15 (1), 2017, pp. 88–107; Nicoleta Popa Blanariu, Dan Popa, "A Mythological Approach to Transmedia Storytelling", in Renira Rampazzo Gambarato, Matthew Freeman (eds.), *The Routledge Companion to Transmedia Studies*, New York and London: Routledge Taylor and Francis Group, 2019, pp. 447–454; Nicoleta Popa Blanariu, Dan Popa, „Never ending story: Don Quijote, un mit transmedial, produsul unei comunități de creatori (cvasi)independenți”, în *Studii și cercetări științifice. Seria filologie*, 44 (2020), pp. 33–63.

³ *Ibidem*.

⁴ Nicoleta Popa Blanariu, *Metode și abordări în literatura comparată: comparatism și intermedialitate*, București: Matrix Rom, 2022; Nicoleta Popa Blanariu, "CompLit in the Era of CompMedia: Renewing the Concept of Invariant for a New Comparative Approach", in

Așa cum i-am definit deja⁵, aceștia sunt niște principii abstracte de organizare a expresiei, de punere în formă prin mijloace de expresie specifice fiecărui mediu. Mijloacele variază de la un mediu la altul, dar principiile sunt generale: de pildă, cele ale narațiunii, ale retoricii, ale actelor ilocuționare⁶, ale enunțării (polifonie⁷, ironie) etc. Între altele, în categoria invarianțelor *tematici* am inclus „invarianții antropologici”, „ideologici” și „literari” pe care i-a identificat Adrian Marino⁸, pe urmele lui Étiemble. După cum arătam în contribuții anterioare⁹, astfel de invarianți (discursivi și tematici) sunt niște constante deopotrivă transmediale și transculturale.

II. Transmedializarea mitului

Mitul, de pildă, poate fi văzut ca un invariant transmedial. În societățile tradiționale, la fel ca în cele moderne, miturile sunt puse în circulație prin diferite medii de expresie. În comunitățile premoderne, miturile sunt vehiculate prin componentele dramatice, muzicale, coregrafice ale ritualurilor, prin costumele și accesoriile purtate de protagoniști în astfel de ocazii, prin maniera de construcție și amenajare a casei, prin modul de celebrare a marilor momente ale vieții – nașterea, nunta, moartea. De pildă, mitul cosmogonic al populației Dayak¹⁰ din Insula Borneo contaminează semnificativ viața cotidiană și ritualurile periodice ale comunității. Așa cum se manifestă el în societățile premoderne, mitul este strâns legat de experiența sacrului¹¹. Însă în raport cu societatea modernă, profund laicizată, mitul este înțeles mai degrabă ca o reprezentare simbolică sau o figură iconică în care se recunoaște un grup și prin care este influențată viața socială. Dintr-o asemenea perspectivă, mitul este o „idee-forță”¹², un reper pentru comportamentul colectiv. În această accepție,

Asun López-Varela Azcárate (ed.), *Literature as an Art Form - Evolving Literary Landscape*, London, IntechOpen, 2025

⁵ *Ibidem*.

⁶ O analiză în această privință, în Nicoleta Popa Blanariu, "Towards a Pragma-Semiotics of Ritual(ized) Gesture and Performance", în *Arte, Individuo y Sociedad*, 31(1), 2019, pp. 41–54; Popa Blanariu, *Ritual comunicațional, comunicare rituală: o abordare semiopragmatică*, Bacău, Alma Mater, 2015.

⁷ Un exemplu, în Popa Blanariu, "Semiotics in Performance and Dance" (secțiunea "Acting as Polyphonic Enunciation"), în Jamin Pelkey (ed.), *Bloomsbury Semiotics*, III (volume editor, Susan Petrilli), *op. cit.*

⁸ Cf. Adrian Marino, *Comparatisme et théorie de la littérature*, Paris, PUF, 1988 (varianta în limba română, *Comparatism și teoria literaturii*, traducere de Mihai Ungurean, Iași, Polirom, 1998); Adrian Marino, *Étiemble ou le comparatisme militant*, Paris, Gallimard, 1982; Nicoleta Popa Blanariu, *Când literatura comparată pretinde că se destramă. Studii și eseuri*, București, Eikon, 2016.

⁹ Nicoleta Popa Blanariu, *Metode și abordări în literatura comparată: comparatism și intermedialitate*, București, Matrix Rom, 2022; Nicoleta Popa Blanariu, "CompLit in the Era of CompMedia: Renewing the Concept of Invariant for a New Comparative Approach", în Asun López-Varela Azcárate (ed.), *Literature as an Art Form – Evolving Literary Landscape*, London, IntechOpen, 2025; Nicoleta Popa Blanariu, *Când literatura comparată pretinde că se destramă. Studii și eseuri*, București, Eikon, 2016.

¹⁰ Cf. Mircea Eliade, *Nostalgia originilor. Istorie și semnificație în religie*, traducere de Cezar Baltag, București, Humanitas, 1994, p. 124.

¹¹ Eliade, *Nostalgia ...*, *op. cit.*, pp. 5–6.

¹² Claude Rivière, *Socioantropologia religiilor*, traducere de Mihaela Zoicaș, Iași, Polirom, 2000.

personaje și narațiuni emblematice pentru publicul contemporan au căpătat o aură mitică: Superman, Batman, Spider-Man, Wonder-Woman, Captain America etc. Ele își captează publicul în virtutea unui efect psihologic de proiecție și compensație. (Re)aduse în atenția spectatorilor prin pelicule cinematografice recente și extrem de populare, unele dintre ele sunt însă create cu multe decenii în urmă. În decursul timpului, astfel de personaje au fost promovate prin diferite medii: benzi desenate, desene animate, film.

Povestea lui Don Quijote, la rândul ei, a fost transpusă într-o sumedenie de medii de expresie¹³: reprezentare dramatică, *teleplay*, muzică, film, joc de marionete, operă, balet, desene animate, *bedtime-stories*, *audiobooks*, jocuri video, diferite obiecte de folosință cotidiană, hipertext online etc. Publicul contemporan își descoperă afinități cu una sau alta dintre fațetele personajului cervantin: cititorul, călătorul, justițiarul, încurcă-lume, îndrăgostitul, idealistul, fantastul, utopicul, perdantul, nebunul înțelept, cetățean al Republicii literelor, aflat în răspăr cu o ordine a lumii căreia îi preferă ordinea cărții etc. O analiză a versatilității mitului lui Don Quijote, care are un parcurs transmedial extrem de bogat, am încercat într-o altă lucrare¹⁴. Un exercițiu similar¹⁵ am realizat în privința mitului prometeic, pe care l-am urmărit în literatură, pictură, film: în teatrul lui Eschil și Shelley, în parodia lui André Gide, *Prométhée mal enchaîné*, unde povestea titanului se contaminează de filosofia lui Nietzsche (mai exact, de motivul „eternei reîntoarceri” și dezideratul „marelui stil”), în artele plastice (Christian Griepenkerl, Franz Xaver Simm, Stepan Kovarik, Ricardo Camacho etc.), în filmul *Prometheus* (2012), regizat de Ridley Scott.

III. Prometeu¹⁶ în literatură și artele imaginii

Civilizator și *philanthropos*, Prometeu este, cum se știe, întruchiparea mitică a revoltei și autoafirmării orgolioase, răscumpărate prin sacrificiu. Alături de Faust, un prometean „amputat”, așa cum îl vede Gilbert Durand, titanul răzvrătit este, într-un totu explicabil, una dintre „figurile majore ale Renașterii”¹⁷. Pentru cultura modernă,

¹³ Nicoleta Popa Blanariu, Dan Popa, „*Never ending story*: Don Quijote, un mit transmedial, produsul unei comunități de creatori (cvasi)independenți”, în *Studii și cercetări științifice. Seria filologie*, 44 (2020), pp. 33–63.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Popa Blanariu, "Transmedial Prometheus: from the Greek Myth to Contemporary Interpretations", în *Icono 14. Revista científica de Comunicación y Tecnologías emergentes*, 15 (1), 2017: 88 – 107. Unele aspecte din acest articol sunt analizate mai amplu în capitolul „Prometeu forever: titanism și demitizare”, în Popa Blanariu, *Când literatura comparată pretinde că se destramă. Studii și eseuri*, vol. II: *(Inter)text și (meta)spectacol*, București, Eikon, 2016, pp. 61–81.

¹⁶ O analiză mai detaliată a mitului prometeic, în diferitele lui variante, am realizat în Popa Blanariu, „Prometeu forever: titanism și demitizare”, *op. cit.*, pp. 61–81. De asemeni, Popa Blanariu, "Transmedial Prometheus: from the Greek Myth to Contemporary Interpretations", *op. cit.*

¹⁷ Ernst Bloch, *La Philosophie de la Renaissance*, Paris, Payot, 1974; Pierre Brunel (coord.), *Dictionnaire des mythes littéraires*, Monaco, Éditions du Rocher, 1988. Françoise Bonnardel, *Philosophie de l'alchimie. Grand Oeuvre et modernité*, Paris, Preses Universitaires de France, 1993; Carl Kerényi, *Prometheus: Archetypal Image of Human Existence*, translated by Ralph Manheim, New York, Bollingen Foundation, 1963.

principalele surse ale mitului prometeic sunt Hesiod, Eschil și Platon. În virtutea sincretismului mitologic și religios pentru care au o slăbiciune, (pre)romanticii îl asociază pe titan cu alte figuri emblematice, precum Isus (Maistre, Shelley), Lucifer (Shelley), Ixion, Tantal, Sisif (Goethe). Supralicitan, Shelley îl așază oximoronic pe Prometeu alături de Isus și de Satan, deopotrivă. Cu primul, titanul împarte asumarea martiriului; cu cel de al doilea, predispoziția revoltei. André Gide propune o versiune parodică și dezeroizantă, *Prométhée mal enchaîné*. L-am analizat, în altă parte¹⁸, pe Prometeu gidean ca pe un Imoralist à la Nietzsche, un apologet al „marelui stil” și al „voinței de putere”. Ultima e înțeleasă ca „voința de a avea voință”, altfel spus, de a avea „putere” asupra sinelui neșubrezit de îndoieli, regrete, remușcări¹⁹. „Trăiește în așa fel încât să-ți dorești să re trăiești” este îndemnul nietzschean din *Voința de putere*. Din această perspectivă, prezentul pe care îl alege, la final, Prometeu „rău în lăntuit” al lui Gide, face cât toată eternitatea la care, aparent, eroul renunță.

III. 1. Pe ecran, *Prometheus* 2093

Filmul lui Ridley Scott, *Prometheus* (2012), este îndatorat nu doar Antichității eline, ci deopotrivă *Odiseii spațiale* a lui Stanley Kubrick, ingredientelor *horror* din *Alien* și unei lungi tradiții a mitologiei, religiei, științelor și artelor vizuale²⁰. Într-un ipotetic an 2093, nava spațială *Prometheus* este lansată în Cosmos, în căutarea zeilor creatori ai umanității. Echipajul duce cu el întrebări arhetipale, fără un răspuns definitiv: cine suntem, de unde venim, cu ce scop, de unde răul, cum e posibilă salvarea, avem oare dreptul să știm toate astea? Echipajul ia astfel pe cont propriu vechea dilemă: rațiune sau credință? Pot coexista cunoașterea științifică și credința religioasă? Umanitatea în mic de la bordul lui *Prometheus* nu poate evita *hybrisul* și va plăti pe măsură. Ca într-un epilog de tragedie greacă, singurul supraviețuitor va rătăci prin ceruri mute, pe care le umple ecoul unui lamento pascalian: *le silence éternel de ces espaces infinis m'effroie*. Tema clasică a exilului este redimensionată cosmic. Într-un amestec eteroclit de *horror*, *polar*, mit, religie și SF, filmul asociază antropogeneza și escatologia, inteligența artificială, căutarea lui Dumnezeu, a nemuririi, a adevărului despre credință. Elementele mitului prometeic sunt transpuse în contextul unui fictiv sfârșit de secol XXI: răzvrătirea, crearea ființelor uman(oid)e – androidul David –, riscul ca omenirea să fie distrusă de ființe superioare („Inginerii” de pe o planetă îndepărtată). Precum Ghilgameș, misiunea *Prometheus* pleacă în căutarea nemuritorilor de la care așteaptă secretul vieții veșnice. Dr. Shaw, o cercetătoare care crede în Dumnezeu, face o greșală amintind de vechiul *hybris* al grecilor: vrea să găsească un temei rațional pentru credința ei și încearcă să-l smulgă chiar de la nemuritori, cu armele științei. Va plăti pentru cutezanță, fiind singura supraviețuitoare a misiunii și orbecăind mai departe prin Cosmos, în căutarea unor răspunsuri. Chiar mai apreciată decât filmul este campania de promovare a acestuia. Asemenea altor construcții transmediale contemporane, campania continuă și

¹⁸ Popa Blanariu, „Nietzsche via Gide”, în *Când literatura comparată pretinde că se destramă. Studii și eseuri*, vol. II, op. cit., pp. 68–81.

¹⁹ Popa Blanariu, *Când literatura comparată...*, vol. I–II, op. cit.; Popa Blanariu, "Transmedial Prometheus: from the Greek Myth to Contemporary Interpretations", op. cit.

²⁰ Popa Blanariu, „Prometheus once again”, în *Ateneu*, ianuarie 2017.

dezvoltă, pe alte suporturi media, acțiunea filmului²¹. Ea integrează un întreg complex de video viral, jocuri prin internet, website-uri, TV, prin contribuția cărora hotarul dintre realitate și ficțiune se estompează²².

III. 2. Gide, *Prométhée mal enchaîné* și Nietzsche, filosofia „marelui stil”²³

Prometeul lui Gide se debarasează de recuzita clasică a marelui *Philanthropos* (dispus să sufere pentru o cauză care nu-i a lui) și iese din rol²⁴. În varianta lui Gide, Prometeu evadează din Caucaz – fără a renunța la vulturul său de companie – și plonjează în plin Paris. Cu același apetit pentru jocul cu focul, devine acolo negustor neautorizat de chibrituri, ceea ce-i atrage detenția. Schimbă astfel închisoarea dintre lumi cu una seculară. Epuizat de rol și incomodat de prezența vulturului, Prometeu își sacrifică pasărea și o îngurgitează la un festin cvasiritualic. Refuză astfel condiția de victimă a datoriei și asimilează ceva din natura zeilor înșiși. Situația amintește de vechi practici rituale, de la *diasparagmos* și *omophagia* la euharistie. Gide este, mărturisit, un simpatizant al lui Nietzsche care „deconstruiește” tradiția umanistă, numind aceasta „genealogia moralei”. Prin rescrierea mitului clasic, Gide îl urmează pe Nietzsche în câteva aspecte fundamentale. Nietzsche reproșează umanismului modern că închipuie o (altă) lume ideală, utopică, întemeiată pe niște „valori pretins superioare și exterioare vieții”, valori „transcendente”²⁵. Prejudicierea realului în favoarea idealului înseamnă pentru Nietzsche o probă de „nihilism”²⁶. Pentru el, „nu există transcendență”, valorile și judecățile sunt „o emanație a vieții”²⁷ și nu i se pot sustrage, pentru a se așeza într-o ordine transcendentă. „Coborârea” prometeică are la Gide această conotație nietzscheană de anulare a transcendenței, de reabilitare a imanentului: „din înaltul Caucazului”, „între ceasurile de toamnă patru și cinci”, Prometeu „coborî pe bulevardul ce duce de la Madeleine la Operă”²⁸. Pentru Nietzsche, nu există nimic în afara vieții imediate; „toate faimoasele idealuri ale politicii, ale moralei, ale religiei nu sunt decât « idoli »”, „ficțiuni” menite „să fugă de viață, înainte de a se întoarce împotriva ei”²⁹. Rostul filosofiei este de a denunța tocmai aceste iluzii. Evoluția imprezvizibilă a lui „Prometeu rău înălțuit”, de la coborârea inițială – din cronotopul mitic în timpul și spațiul metropolei –, până la înfulecarea finală a vulturului ilustrează parodic această intenție declarată a filosofilor

²¹ În *Blade Runner* (1982), un film SF „neo-noir”, cu Harrison Ford și Sean Young, același Ridley Scott anticipa registrul stilistic și tematic din *Prometheus*: inginerie genetică, *hybris*, potop biblic, ceva din Frankenstein etc. Filmul este ecranizarea unui roman din 1968 – *Do Androids Dream of Electric Sheep?* de Philip K. Dick, tradus și în românește – despre o lume postapocaliptică, supraviețuind unui război nuclear. (În 2017, a fost lansat un *Blade Runner 2049*, tot cu Harrison Ford, dar în regia lui Denis Villeneuve.)

²² Renira Rampazzo Gambarato, „Transmedia Project Design: Theoretical and Analytical Consideration”, in *Baltic Screen Media Review* 1, 2013, pp. 80–100.

²³ Popa Blanariu, *Când literatura comparată...*, vol. II, *op. cit.*; Popa Blanariu, „Transmedial Prometheus: from the Greek Myth to Contemporary Interpretations”, *op. cit.*

²⁴ Popa Blanariu, „Prometeu forever: titanism și demitizare”, *op. cit.*, pp. 61–81.

²⁵ Ferry, *op. cit.*, p. 165. V. și Gilles Deleuze, *Nietzsche*, traducere, note și postfață de Bogdan Ghiu, București, ALL Educational, 1999; C. Rădulescu-Motru, *Nietzsche*, Cluj, Eta, 1990.

²⁶ Ferry, *op. cit.*, p. 165.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Gide, *Prometeu...*, *op. cit.*, p. 105.

²⁹ Ferry, *op. cit.*, p. 166.

„bănuielii”, de la Nietzsche la Marx și Freud. Vulturul devorat la final este o emblemă prometeică de care se dezice eroul, un „idol” nietzschean abrogat, personificare a imperativului datoriei și a unei ordini morale ideale³⁰.

Nietzsche se arată sceptic față de apologia raționalismului în care vede numai o iluzie, o „proiecție” – spune el – prin care ne închipuim că instituim un sens acolo unde diversitatea haotică a realului scapă, de fapt, înțelegerii noastre. Viața nu-i decât o împletire anarhică de „forțe” – „impulsuri” – „active” și „reactive”, iar „marele stil” constă în îmbinarea lor într-o sinteză existențială reușită. Forțele „reactive” exercită o cenzură a sensibilului ignorat în virtutea unei „voințe de adevăr” complet utopice. Nietzsche reproșează tradiției științifice, metafizice și religioase, creștinismului îndeosebi, faptul de a fi „disprețuit” corpul, considerându-l inferior rațiunii. Rațiunea este o forță „reactivă” în măsura în care ea „reacționează” împotriva experienței sensibile, căutând să-i opună (și impună) ordinea inteligibilului. Forțele „active” înseamnă afirmarea corpului. Ele se exprimă prin artă, dar nu și în știință, culminând într-o viziune „aristocratică” – pretinde Nietzsche – asupra lumii. Așa încât – comentează Luc Ferry – „în artă, nu cantitatea de adevăr e ceea ce contează, ci magia emoțiilor sensibile”³¹. Totuși Nietzsche nu refuză complet contribuția forțelor „reactive” la precizarea unui anumit mod de existență. El constată numai că ciocnirea celor două tipuri de forțe – „active” și „reactive” – devitalizează individul, asteniază viața, îi diminuează intensitatea. În ciuda unor interpretări care l-au răstălmăcit, Nietzsche invită, în fond, la o „ierarhizare cât mai stăpânită a multiplelor forțe care alcătuiesc viața”³². Această ierarhizare este tocmai ceea ce Nietzsche numește „marele stil”, „dincolo de bine și de rău”, dincolo de categoriile clasice ale moralei tradiționale, pe care o „deconstruiește”. Din „marele stil” ar decurge, după Nietzsche, „măreția” personalității. „Marele stil” – la care raționalitatea își are partea ei de contribuție – derivă dintr-o conciliere a celor două tipuri de forțe, „active” și „reactive”. „Armonizate” ca în mișcarea unui mare „dansator” – faimoasa imagine a lui Nietzsche –, forțele vitale capătă împreună „intensitate” și eleganță, dezinvoltură și autocontrol. Pentru un artist, „voința de putere” – lămurește Nietzsche într-o lucrare postumă³³ – constă în „marele său stil”, adică în capacitatea de „a-și stăpâni haosul interior, de a-l forța să capete o formă”. „Voința de putere” constă tocmai în „voința de a avea putere” asupra sinelui care ar deveni astfel apt să gestioneze haosul interior al impulsurilor vieții. Prin sinteza forțelor vitale pe care o determină, „voința de putere” urmărește intensitatea și evitarea conflictelor interioare care veștejesc viața.

Gestul final al lui Prometeu gidean poate avea sensul acestei reasezări nietzscheene a forțelor vitale: o reconfigurare a raportului dintre forțele „active” (eul intim) și cele „reactive” (datoria/ rolul/ eul social). Emancipat de constrângerea exterioară – străină, neasumată –, Prometeu gidean se înstăpânește asupra sinelui. „Marele” său „stil” vine, la final, din reconcilierea cu el însuși, din acordul forțelor care formează o personalitate vie și armonioasă. În sensul pe care i-l dă Nietzsche, „eterna reîntoarcere” se leagă de o disociere necesară între ceea ce merită trăit și ce nu – între „formele de viață” „intense, mărețe, curajoase și bogate în diversitate”, pe

³⁰ Popa Blanariu, *Când literatura comparată...*, vol. II, *op. cit.*, Popa Blanariu, "Transmedial Prometheus: from the Greek Myth to Contemporary Interpretations", *op. cit.*

³¹ Ferry, *op. cit.*, p. 185.

³² *Ibidem*, p. 187.

³³ Nietzsche, *Voința de putere*; Ferry, *op. cit.*, p. 192.

de o parte, și cele „ratate, mediocre”, pe de altă parte³⁴. Deviza nietzscheană a „eterniei reîntoarceri”, formulată în *Voința de putere*, este „Trăiește în așa fel încât să-ți dorești să re trăiești”. Din acest punct de vedere, nu este nicio deosebire între prezent și veșnicie. Cred că acesta este sensul opțiunii pe care o face, în cele din urmă, Prometeu al lui Gide. Prezentul pe care îl alege, libertatea și intensitatea unei experiențe aici și acum, în mijlocul metropolei contemporane, face cât toată eternitatea pe care o pierde și pe care i-o dădea apartenența sa la o altă lume – a mitului, a zeilor și a valorilor transcendente³⁵.

III. 3. Prometeu în artele plastice³⁶

Oricât de insolite, filmul lui Scott și „șotia” lui Gide (*sotie*, îi spune el) continuă o lungă tradiție a rescrierilor mitului grec și, nu mai puțin, a transpunerii lui în artele vizuale. De la Renaștere până târziu încoace, Prometeu revine în artele plastice, ca un pretext al reflecției Occidentului asupra relației lui cu istoria și transcendența: de la „primitivul”, „donquijotescul” Piero di Cosimo (contemporan cu Leonardo și atât de atașat de lumea miturilor păgâne, pe care le transpune într-un limbaj pictural fantezist și voit obscur), până la dramaticul, caravaggianul Theodoor Rombouts, la José de Ribera (cu Prometeul lui numai durere și îndârjire), la Francesco Foschi și mulți alții. Foschi are un simț cinematografic *avant la lettre*: amplifică supliciul prometeic prin peisajul stihial, infuzat de voința zeului invizibil, neclintită precum piatra masivă din jur. Chipul titanului lui Gustave Moreau este de un echilibru clasic, decantat în tușe clare. Otto Greiner închipuie un Prometeu care își ține de mână creatura de lut, de mărimea unei figurine de Tanagra și pândește în zare sosirea lui Psyché care va însufleți mogâldeța inertă de la picioarele lui. Într-o interpretare alegorică evident contaminată de „primăvara popoarelor”, de epoca revoluțiilor și de experiența istorică a Răsăritului Europei, *Prometeul* polonez al lui Horace Vernet poartă armă de foc și uniformă de ofițer și e ținut la pământ de un vultur uriaș, cu însemne imperiale. Christian Griepenkerl creează, la rândul lui, un întreg ciclu prometeic. Franz Xaver Simm a realizat în 1881, o pictură murală, *Prometeu*, pentru Muzeul Caucazului din Tbilisi. Din păcate, originalul s-a distrus, dar a fost fotografiat și inclus într-un album apărut la Leipzig, scurtă vreme după aceea. Două lucrări contemporane, *Prometheus* de Stepan Kovarik (1969) și *Prometeo* de Ricardo Camacho (2010), evocă mitul în registre cromatice și stilistice opuse. Cea de a doua asimilează titanul elementului pe care îl patronează acesta, focul. Ea bruiază conturul siluetei prometeice, în avantajul unei aluzii de forță insinuate cromatic, prin pata de culoare de un roșu viu, nesupus liniilor desenului. În tonuri de gri și verde-albastru, *Prometheus* de Stepan Kovarik este un dialog al titanului captiv în stâncării, cu perspectiva copleșitoare a mării. În fața apei zbuciumate ca o jivină nesupusă, cu lanțurile prinse de mâini, Prometeu al lui Kovarik nu clamează spectaculos certitudini, printr-o atitudine ostentativ dramatică. Rămâne, dimpotrivă, interogativ, deschis către un orizont care nu-i mai aparține decât ca amintire și deziderat.

„Au crezut grecii în miturile lor?”, se întreba Paul Veyne. În tot cazul, povești de când lumea sunt reluate, cu inevitabile variații, veacuri de-a rândul. În carcasa de

³⁴ Ferry, *op. cit.*, p. 205.

³⁵ Popa Blanariu, *Când literatura comparată...*, vol. II, *op. cit.*; Popa Blanariu, "Transmedial Prometheus: from the Greek Myth to Contemporary Interpretations", *op. cit.*

³⁶ Popa Blanariu, „Prometheus once again”, în *Ateneu*, ianuarie 2017.

ultimă oră a echipamentelor *high tech*, se cuibărește sufletul vechi al poveștilor exemplare³⁷.

BIBLIOGRAFIE

- Bloch, Ernst, *La Philosophie de la Renaissance*, Paris, Payot, 1974.
- Bonnardel, Françoise, *Philosophie de l'alchimie. Grand Oeuvre et modernité*, Paris, Preses Universitaires de France, 1993.
- Brunel, Pierre (dir.), *Dictionnaire des mythes littéraires*, Monaco, du Rocher, 1988.
- Călinescu, Matei, *A citi, a reciti. Către o poetică a relecturii – cu un capitol românesc inedit despre Mateiu I. Caragiale*, traducere din limba engleză de Virgil Stanciu, Iași, Polirom, 2003.
- Deleuze, Gilles, *Nietzsche*, traducere, note și postfață de Bogdan Ghiu, București, ALL Educational, 1999.
- Durand, Gilbert, *Figuri mitice și chipuri ale operei. De la mitocritică la mitanaliză*, traducere de Irina Bădescu, București, Nemira, 1998.
- Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, traducere de Paul G. Dinopol, prefață de Vasile Nicolescu, București, Univers, 1978.
- Eliade, Mircea, *Nostalgia originilor. Istorie și semnificație în religie*, traducere de Cezar Baltag, București, Humanitas, 1994.
- Eliade, Mircea, *Sacrul și profanul*, traducere de Brîndușa Prelipceanu, București, Humanitas, 2013.
- Étiemble, René, *Comparaison n'est pas raison. La crise de la littérature comparée*, Paris, Gallimard, 1963.
- Ferry, Luc, *Homo aestheticus. Inventarea gustului în epoca democratică*, traducere și note de Cristina și Costin Popescu, București, Meridiane, 1997.
- Ferry, Luc, *Învață să trăiești*, traducere de Cristina Bîzu, București, Curtea Veche, 2007.
- Frenkian, Aram, *Curs de istoria literaturii grecești*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1962.
- Grishakova, Marina, Marie-Laure Ryan (eds.), *Intermediality and Storytelling. Narratologia Contributions to Narrative Theory*, Berlin, de Gruyter, 2010.
- Jenkins, Henry, "Transmedia 202: Further Reflections", *Confessions of an Aca-Fan: the official weblog of Henry Jenkins*, 2011: http://henryjenkins.org/blog/2011/08/defining_transmedia_further_re.html
- Kerényi, Carl, *Prometheus: Archetypal Image of Human Existence*, translated by Ralph Manheim, New York, Bollingen Foundation, 1963.
- Kinder, Marsha, *Playing with Power in Movies, Television, and Video Games: From Muppet Babies to Teenage Mutant Ninja Turtles*, Berkeley, University of California Press, 1991.

³⁷*Ibidem*.

- Marino, Adrian, *Comparatism și teoria literaturii*, traducere de Mihai Ungurean, Iași, Polirom, 1998.
- Marino, Adrian, *Dicționar de idei literare*, I, București, Eminescu, 1973.
- Marino, Adrian, *Étiemble ou le comparatisme militant*, Paris, Gallimard, 1982.
- McLuhan, Marshall, *Understanding Media: the Extentions of Man*, Cambridge, The MIT Press, 1994.
- Munteano, Basil, *Constants dialectiques en littératures et en histoire: problèmes, recherches et perspectives*, Paris, Didier, 1967.
- Nietzsche, Friedrich, *Cazul Wagner. Nietzsche contra Wagner*, 1888 – 1889, traducere din limba germană și prefață de Alexandru Leahu, București, Editura Muzicală, 1983.
- Popa Blanariu, Nicoleta, *Când literatura comparată pretinde că se destramă. Studii și eseuri*, vol. I: *Invarianții, un fir al Ariadnei?*, vol. II: *(Inter)text și (meta)spectacol*, București, Eikon, 2016.
- Popa Blanariu, Nicoleta, « Le signe agissant. D'une sémiologie de la mimesis vers une pragmatique de la performance », in *SIGNA: Revista de la Asociación Española de Semiótica*, 26 (2017), pp. 493–509.
- Popa Blanariu, Nicoleta, "Transmedial Prometheus: from the Greek Myth to Contemporary Interpretations", in *Icono 14. Revista científica de Comunicación y Tecnologías emergentes*, 15. 1 (2017), pp. 88–107.
- Popa Blanariu, Nicoleta, „Prometheus once again”, in *Ateneu*, ianuarie, 2017.
- Popa Blanariu, Nicoleta, "Theatricalization of the Ritualistic Gesture and Dancing. A Semiotic Approach", in Geoffrey Sykes (Ed.), *A Semiotic Reader*, Stanwell Tops Australia: Southern Semiotic Review, Reluat în *Southern Semiotic Review*, 10. 6 (2019).
- Popa Blanariu, Nicoleta, Dan Popa, "A Mythological Approach to Transmedia Storytelling", in Renira Rampazzo Gambarato and Matthew Freeman (eds.), *The Routledge Companion to Transmedia Studies*, New York and London: Routledge Taylor and Francis Group, 2019, pp. 447–454.
- Popa Blanariu, Nicoleta, Dan Popa, „Never ending story: Don Quijote, un mit transmedial, produsul unei comunități de creatori (cvasi)independenți”, in *Studii și cercetări științifice. Seria filologie*, 44 (2020), pp. 33–63.
- Popa Blanariu, Nicoleta, *Metode și abordări în literatura comparată: comparatism și intermedialitate*, București, Matrix Rom, 2022.
- Popa Blanariu, Nicoleta, "Semiotics in Performance and Dance", in Jamin Pelkey (ed.), *Bloomsbury Semiotics*, III (volume editor, Susan Petrilli), *Semiotics in the Arts and Social Sciences*, London, Bloomsbury Publishing, 2022.
- Popa Blanariu, Nicoleta, "CompLit in the Era of CompMedia: Renewing the Concept of Invariant for a New Comparative Approach", in Asun López-Varela Azcárate (ed.), *Literature as an Art Form – Evolving Literary Landscape*, London, Intech Open, 2025.

- Rampazzo Gambarato, Renira, "Transmedia Project Design: Theoretical and Analytical Consideration", in *Baltic Screen Media Review*1 (2013), pp. 80–100.
- Rădulescu-Motru, Constantin, *Nietzsche*, Cluj, Eta, 1990.
- Rivière, Claude, *Socioantropologia religiilor*, traducere de Mihaela Zoicaș, Iași, Polirom, 2000.
- Salmose, Niklas, Lars Elleström (eds.), *Transmediations: Communication Across Media Borders*, New York & London, Routledge, 2020.
- Tilgher, Adriano, *Viața și nemurirea în viziunea greacă*, traducere de Petru Creția, București, Univers enciclopedic, 1995.
- Vrânceanu, Alexandra, *Tabloul din cuvinte: studii de literatură comparată*, București, Editura Universității din București, 2010.
- Wolf, Werner, Walter Bernhart, *Framing Borders in Literature and Other Media*, Amsterdam, Rodopi, 2006.